

*Мунтян Богдан Сергійович,
курсант 105 навчальної групи ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чеханюк Леся Володимирівна,
старший викладач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

У сучасному світі, де інтеграція та співпраця стають все більш важливими, питання гармонізації правових систем різних країн набуває особливої актуальності. Воно стає ще більш актуальним для України, яка прагне до євроінтеграції та повноцінного членства в Європейському Союзі.

Одним із ключових аспектів євроінтеграції є гармонізація правосуддя. Це процес, який передбачає зближення правових систем різних країн з метою створення єдиного правового простору. Гармонізація правосуддя необхідна для забезпечення однакового захисту прав і свобод громадян, а також для створення сприятливого середовища для бізнесу та інвестицій.

Тема спільних та відмінних рис правосуддя України та країн ЄС є важливою для розуміння процесу євроінтеграції та для визначення напрямків реформування української правової системи.

Варто наголосити, що правові системи країн-членів Європейського Союзу мають свої історичні, культурні та традиційні особливості, але в той же час вони підпорядковуються загальним принципам та нормам, встановленим на рівні ЄС. Судові системи цих країн характеризуються високим рівнем незалежності, професіоналізму та підзвітності, а також дотриманням основоположних прав людини. Крім національних судів, в ЄС функціонує також система судів Європейського Союзу, які відіграють важливу роль у забезпеченні єдиного правового простору та тлумаченні законодавства ЄС.

Доступ до правосуддя охоплює низку людських прав, а саме: право на справедливий суд (стаття 6) та право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13) Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ) та 47 Європейської Хартії. Хоча дотримання ЄКПЛ та Хартії основних прав ЄС регулюється різними системами, обидва акти наголошують, що права на ефективний засіб правового захисту та справедливий суд мають насамперед забезпечуватися на національному рівні [1].

Отже, доступ до правосуддя має враховувати наступні складові:

- справедливий і публічний розгляд справи незалежним і безстороннім судом та іншими органами;
- правова допомога;
- право на юридичну консультацію, захист і представництво;
- право на ефективний засіб правового захисту [2].

Що ж стосується основних принципів правосуддя в Україні, то варто

наголосити, що вимога дотримуватись закону при здійсненні правосуддя міститься у низці конституційних положеннях. Зокрема відповідно до ч.1. ст. 129 Конституції судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються тільки закону [3]. Аналогічну за змістом вимогу містить і ч.1 ст.6 Закону України «Про правосуддя та статус суддів» (самостійність судів), згідно якої суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу і здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права [4].

Принцип законності послідовно і чітко закріплено й у галузевому процесуальному законодавстві. Здійснення правосуддя в точній відповідності з законом – це не тільки вимога безумовно дотримуватись процесуальних норм при розгляді і вирішенні судових справ. Оскільки суд застосовує норми матеріального права, він повинен робити це правильно, тобто правильно кваліфікувати діяння підсудного, визначити йому справедливе покарання, законно вирішувати спори у цивільній справі. Суворе дотримання процесуальних і матеріальних норм створює всі необхідні умови для винесення судом законного й обґрунтованого рішення (вироку).

Принцип законності містить у собі вимогу дотримуватись не тільки норм процесуального і матеріального права, але також і нормативних положень, що стосуються судоустрою. Правові норми, що стосуються судоустрою, прямо пов'язані з процесуальними нормами. Так, здійснювати правосуддя повноважні лише судді, призначені в законному порядку, і суди, визначені Конституцією України і Законом «Про судоустрій і статус суддів» [3;4]. Порушення цих вимог викликає процесуальні наслідки (скасування вироку чи визнання рішення як неправомірного).

Принцип законності поширює свою дію на всіх суб'єктів судового процесу: суддю, прокурора, підсудного, захисника, потерпілого, цивільного позивача і відповідача, їхніх представників і інших осіб, що беруть участь у судовому засіданні.

Вимога правильного виконання і дотримання законів при здійсненні правосуддя адресована в першу чергу суддям. Суд тільки тоді реалізує свої завдання щодо зміцнення законності і правопорядку, охорони прав і законних інтересів держави, суспільства й окремих громадян, зможе здійснити виховний і попереджувальний вплив на громадян, коли сам при розгляді і вирішенні справ буде неухильно слідувати вимогам закону.

Зміст цього принципу полягає у наступних положеннях:

1. Особа може бути піддана кримінальному покаранню у виді позбавлення волі тільки за обвинувальним вироком суду, який набрав чинності;
2. Як зазначає ч.2 ст.29 Конституції запобіжний захід у вигляді взяття під варту може застосовуватися не інакше, як за мотивованим рішенням суду на підставі та в порядку, передбаченому законом. Цей конституційний принцип конкретизується у ст.14 КПК України, відповідно до якої ніхто не може бути заарештований інакше, як на підставі судового рішення, а прокурор повинен негайно звільнити кожного, хто незаконно утримується під вартою. Підстави та порядок обрання цього запобіжного заходу передбачені у ст.ст.148, 150, 155-158

КПК України.

3. Короткочасне затримання особи по підозрі у вчиненні злочину в порядку ст.ст. 106, 115 КПК здійснюється за постановою слідчого або дізнавача. Обґрунтованість та законність затримання можуть бути оскаржені у суді. Скарга розглядається суддею одночасно з поданням про обрання запобіжного заходу. За відсутності мотивованого рішення суду про взяття затриманої особи під варту, вона підлягає звільненню [5].

Таким чином, до спільних рис системи правосуддя України та держав-членів ЄС можна віднести: верховенство права; незалежність судової влади; рівність громадян; право на справедливий суд. Що ж стосується відмінностей, то вони проявляються, на самперед, у критеріях відбору суддів на посади; рівнях незалежності судової влади; повноваженнях та структурі судів, судових процедурах.

Аналіз систем правосуддя в Україні та країнах Європейського Союзу дозволяє виявити як спільні риси, так і відмінності в організації та функціонуванні судових органів. Незважаючи на різні історичні, культурні та політичні особливості, в обох правових системах ключовою є роль незалежності судової влади як гаранта захисту прав і свобод громадян. Для подальшого вдосконалення системи правосуддя в Україні важливим є запозичення кращих практик країн ЄС щодо процедур відбору та призначення суддів, забезпечення їхньої незалежності та підвищення довіри суспільства до судової системи.

Список використаних джерел:

1. Європейські основи доступу до правосуддя URL: <https://unba.org.ua/publications/print/6654-evropejs-ki-osnovi-dostupu-do-pravosuddya.html>

2. Посібник з європейського права з питань доступу до правосуддя / Агенція Європейського Союзу з основних прав і Рада Європи, 2016 рік. с. 236 URL: <chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/handbook-access-to-justice-ukr/1680a216af>

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про правосуддя та статус суддів : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

5. Принципи здійснення правосуддя в Україні URL: <http://mego.info/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F->